

ΜΝΗΜΗ Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ Κέντρο Φιλοσοφίας, μὲ τὴ συμπλήρωση 88 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ 7 ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ αἰμνήστου ἱδρυτοῦ καὶ πρώτου Προέδρου τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ι. Ν. Θεοδωρακοπούλου, πραγματοποίησε στὶς 29.2.1988 ἐκδήλωση στὸ Ἰσόγειο τῆς ὁδοῦ Ἀναγνωστοπούλου 14, μὲ ὁμιλητὲς τοὺς: Ἀκαδημαϊκὸ κ. Κων. Δεσποτόπουλο, κ. Ἄννα Ἀραβαντινοῦ-Μπουρλογιάννη, κ. Δημ. Παπαδῆ καὶ τὴ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου κ. Ἄννα Κελεσίδου. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ι. Ν. Θ. *Ἀγαπημένη μου Χαϊλδεβέργη* διάβασε ἡ κ. Ἀριστέα Μοϊδίνη-Γκαβέρα.

Συναχθήκαμε σήμερα γιὰ νὰ τιμήσουμε τὴ μνήμη τοῦ Ἰωάννου Θεοδωρακοπούλου, ἐξόχου ἀνδρός, καὶ ἄλλωστε δημιουργοῦ τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, μὲ τὴν πολύτιμη συμβολὴ τοῦ αἰμνήστου Προέδρου Κωνσταντίνου Τσάτσου.

Εἶναι σήμερα ἑπτὰ χρόνια καὶ ἑννέα ἡμέρες, ἀφότου ἔπαυσε ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος νὰ μᾶς ἐμψυχώνει μὲ τὴν παρουσία του. Συναχθήκαμε ὅμως σήμερα, 29 Φεβρουαρίου, γιὰτὶ ὁ τιμώμενος εἶχε τὴν ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο ὑπαγορευμένη ἰδιορρυθμία, ἡ γενέθλια ἡμέρα του νὰ ἔρχεται μόνο ἀνὰ τέσσερα χρόνια.

Ἡ σύναξη αὐτὴ δὲν εἶναι παρέκβαση ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ Κέντρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Σεμνὴ ἐκδήλωση Μνημοσύνης, ἀποτελεῖ πρώτιστα ἔκφραση εὐλάβειας, γνήσιας καὶ ὀφειλόμενης. Ἀλλὰ ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος ἀνήκει αὐθεντικὰ στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Τιμᾶται ἄρα, καὶ ἀξίζει νὰ τιμᾶται ὄχι ὡς δημιουργὸς ἀπλῶς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἀλλὰ προπάντων ὡς κορυφαῖος ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας στὸν αἰῶνα μας, καὶ ἀκόμη ὡς πρωτουργὸς τῆς ἀναστυλώσεως τοῦ γοήτρου καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σπουδῶν τῆς φιλοσοφίας στὴν ἀρχαία κοιτίδα της, ἥδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ μεσοπολέμου.

Ἐμφανίσθηκε τότε, νέος ἀκόμη, ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος, καὶ μὲ τὸ πνευματικὸ του παράστημα παρουσίασε τὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ὕφος καὶ τὸ ἦθος τῆς διδασκαλίας του ἔπειθαν, ὅτι ἡ ἀληθινὴ παιδεία εἶναι ὀρθὴ «περιαγωγή» τῆς ψυχῆς καὶ τὸ φιλοσοφικὸ μάθημα εἶναι πνευματικὸ ἄθλημα.

Είχε ὁ Λακεδαιμόνιος Καθηγητὴς εὐτυχῆσαι νὰ σπουδάσει φιλοσοφία στὸ ἐμπνευσμένο περιβάλλον τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελδέργης. Ἐκεῖ ἀνδρώθηκε πνευματικά. Δὲν ἀπορροφήθηκε ὅμως ἀπὸ τὴ γερμανικὴ φιλοσοφία. Δὲν ἀφέθηκε νὰ ἐκγερμανισθεῖ, ἐνῶ τόσοι ἄλλοι «φράγκεψαν» μὲ τὶς σπουδὲς στὴν Ἑσπερία. Ὅσο καὶ ἂν ἀφομοίωσε τὶς σπουδαιότερες ἐπιτεύξεις τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας, ἔμεινε ὅμως πιστός, καὶ μὲ τρόπο γόνιμο, στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία, καὶ στοχάσθηκε ὡς αὐτοδύναμος φιλόσοφος.

Καὶ αὐτὸ ἀξίζει νὰ τονισθεῖ. Καὶ ἀξίζει ἐπίσης νὰ τονισθεῖ ὅτι ὁ Θεοδωρακόπουλος δὲν ὑπῆρξε ἀπλῶς ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας, ὑπῆρξε προπάντων ἀκέραια φιλόσοφος. Ἀκέραια φιλόσοφος ἦταν, καὶ ὅταν πραγματευόταν θέματα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Ἡ διακονία του πρὸς τὸν Πλάτωνα, ἔργο ἐπιβλημένο καὶ ἀπὸ τὴν παιδευτικὴ ἀποστολὴ του, εἶχε ὄχι ἀπλῶς ἱστορικὸ, ἀλλὰ συστηματικὸ μᾶλλον χαρακτήρα.

Ὁ Καθηγητὴς Θεοδωρακόπουλος εἶχε τὸ χάρισμα ἐξ ἄλλου νὰ γοητεύει τοὺς ἀκροατὲς του καὶ νὰ κατορθώνει τὴ μύησή τους στὴ φιλοσοφία, μὲ τὸν βαρυσήμαντο καὶ πολυδόνητο λόγο του, φιλοσοφικὸ μαζὶ καὶ ποιητικὸ. Ἦδη στὰ πρῶτα ἔργα του προβάλλει ἐκδηλὰ ἡ ἔντονη συζωὴ του μὲ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα, ὅπως καὶ ἡ ἐνδογένεια καὶ πολυδύναμη πρόβαση τοῦ φιλοσοφικοῦ λογισμοῦ του καὶ λόγου του.

Ἴδου ἐκφράσεις του, ἀπὸ τα βιβλία του *Θεωρία τοῦ Λόγου* καὶ *Αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας*, γραμμένα το 1927 σὲ ἡλικία εἴκοσι ἐπτὰ μόλις ἐτῶν: «Ὁ λόγος εἰσέρχεται ἀπείρως εἰς τὴν ιδέαν..., ἡ ιδέα,... ἀναχωρεῖ ἀπείρως ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ λόγου», «ὁ χρόνος, ὡς αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν χρονικῶν,... εἶναι, καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος, ἄχρονος»· ἡ μεταφυσικὴ «δογματικὸς τις πόθος περιβαλλόμενος τὸ πρόσχημα τοῦ λόγου», «ἡ ἐλευθερία,... ἡ θλάσις ἐκείνη τοῦ συνειδότος, καθ' ἣν ἀρνεῖται τὴν κατ' αἴσθησιν καὶ κατ' ἐπιθυμίαν ζωὴν καὶ θέτει ἑαυτὸ κατὰ λόγον καὶ νόμον αὐτοφυᾶ».

Ἄς μὴ ξενίζει ἡ τότε καθαρεύουσα τοῦ πρὶν ἀπὸ ἐλάχιστα χρόνια ριζαρίτη. Ἀπὸ τὸ 1930 ὅμως ὁ Θεοδωρακόπουλος ἄρχισε νὰ γράφει στὴ δημοτικὴ, καὶ πολὺ σύντομα ἔγραφε σὲ τόνο ὑψηλό, μὲ πυκνότητα καὶ γλαφυρότητα, καὶ μὲ πλοῦτο λέξεων ἐκφραστικότητας, ἀντλημένων ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ ἀγροτικοῦ λαοῦ στοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας, ἢ καὶ ἄλλων, βαθυσήμαντων, μὲ ἡλικία κάποτε ὁμηρικὴ.

Τὸ φιλοσοφικὸ ἔργο τοῦ Θεοδωρακοπούλου ἐκτείνεται ὄχι μόνο στὴ γνωσιολογία καὶ στὴν ἠθικὴ, ἀλλὰ καὶ στὴ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, καὶ στὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας καὶ σὲ ἄλλους κλάδους τῆς φιλοσοφίας. Δὲν εἶχε καμιὰ ἐκζήτηση πρωτοτυπίας ὁ Θεοδωρακόπουλος, εἶχε ὅμως πάντοτε προσωπικὸ τόνο στὴ θέση τῶν προβλημάτων καὶ ὑπεύθυνο τρόπο

στην αντιμετώπισή τους. Ήταν πολύ συχνά πρωτότυπος, αν και είχε κρατήσει φιλοσοφική στάση μάλλον κλασσική. Μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ κατόρθωσε ἐπὶ τουλάχιστον πενήντα χρόνια, καὶ χρόνια δύσκολα, νὰ ἀρδεύσει μὲ καθαρὸ νᾶμα φιλοσοφίας τὸ ἔδαφος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τὸ πολὺ αὐχμηρό, γύρω στὰ 1928, ἀπὸ σχολαστικισμό, ψυχολογισμό, κοινωνιολογισμό.

Εἶναι δύσκολο νὰ φαντασθοῦμε, ποιά θὰ ἦταν ἀκόμη καὶ σήμερα ἡ κατάσταση τῶν φιλοσοφικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα, χωρὶς τὴν αποφασιστικὴ συμβολὴ τοῦ Θεοδωρακοπούλου. Εἶναι ὅμως δύσκολο ἐπίσης νὰ φαντασθοῦμε τὴν κρίσιμη αὐτὴ παιδευτικὴ δράση τοῦ Θεοδωρακοπούλου, ἂν δὲν εἶχε στηριχθεῖ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἐνεργότατη συμπαράσταση τοῦ Κωνσταντίνου Τσάτσου καὶ τοῦ Παναγιώτη Κανελλοπούλου, καὶ ἂν δὲν εἶχε ὑπάρξει ἡ γόνιμη συνεργασία τῆς ἐνδοξης αὐτῆς πνευματικῆς τριανδρίας, ἡ καὶ ἡ ἀπότοκὴ τῆς δοκιμώτατης ἐργασίας, μὲ ἄκρο ἐνθουσιασμό γιὰ τὴ φιλοσοφία, τῶν ἄμεσων μαθητῶν καὶ τῶν τριῶν. Ὁ μελλοντικὸς ἱστορικὸς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πρέπει νὰ μὴν ἀγνοήσει τὸ καίριο ἔργο τοῦ Θεοδωρακοπούλου καὶ τῶν δύο στενῶν συνεργατῶν καὶ φίλων του.

Ἐμψυχωνόταν ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος ἀπὸ τὴ ζείδωρη πίστη πρὸς τὴ φιλοσοφία, καὶ ἀπὸ τὴν πεποίθηση ὅτι αὐτὸς κατ' ἐξοχὴν ἐκπροσωποῦσε τὴ φιλοσοφία στὸν γενέθλιο χῶρο τῆς, ὅτι αὐτὸς ἦταν ὑπεύθυνα καὶ χαρισματικὰ ταγμένος στὴ διακονία τῆς ὡς ὁ πρῶτος ἱεραρχικὰ λειτουργὸς τῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ μεγαλοφροσύνη αὐτῆς ἦταν συνυφασμένη στὴ συνείδησή του μὲ ἴση ταπεινοφροσύνη, καὶ μὲ βαθειὰ ἐπίγνωση τῶν ὁρίων τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου στὸν κόσμον.

Ὅχι ἄσχετη πρὸς τὴ μεγαλοφροσύνη αὐτῆς ἦταν ἡ συναισθηματικὰ ριζωμένη καὶ μεταφυσικὰ ἐδραιωμένη πολύτροπη μέριμνά του γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνισμοῦ. Προνομιακὸ θέμα τῆς πολύτροπης αὐτῆς μέριμνας ἦταν ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ διάδοση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, κάτι ἄξιο νὰ ὑψωθεῖ σὲ νέα Μεγάλῃ Ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐχω καὶ ἄλλοτε ὁμιλήσει, καὶ μάλιστα ἐκτενέστερα γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου Θεοδωρακοπούλου. Σήμερα θὰ ὁμιλήσουν προπάντων νεώτεροί μου γιὰ τὸ ἴδιο θέμα. Καὶ πιστεύω, θὰ δικαιωθεῖ καὶ ἀπὸ τὸ λόγο τους ἡ πεποίθησή τοῦ μεγάλου διδασκάλου τους, ὅτι ἦταν ὁ φιλόσοφος κατ' ἐξοχὴν τῆς σύγχρονης τοῦ Ἑλλάδας, ὁ ταγμένος νὰ ἐφορεύει στὴν παιδεία τοῦ λαοῦ τῆς, ὡς ἄξιος λειτουργὸς τῆς φιλοσοφίας.

Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ
(Μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν)

